

ชื่อเรื่องคู่มือ	การปรับตัวเพื่อสร้างทางเลือกการพัฒนาชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง: กรณีศึกษา พื้นที่โครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง แห่งที่ 4 (เชียงของ-ห้วยทราย) อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
ชื่อผู้เขียน	วีรธรรม ปัญจันท์
หลักสูตร	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมศาสตร์)
อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร. พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ศาสตราจารย์ ดร. สุภางค์ จันทวานิช

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การปรับตัวเพื่อสร้างทางเลือกการพัฒนาชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง ในพื้นที่โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง แห่งที่ 4 (เชียงของ-ห้วยทราย) อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความเป็นมา สภาพบริบทของชุมชน สถานการณ์ การรับรู้และผลกระทบต่อชุมชน รวมทั้งการปรับตัวของชุมชนเพื่อสร้างทางเลือกในการพัฒนาชุมชน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้สามารถสร้างทางเลือกเพื่อการพัฒนาในการรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ผลการศึกษาพบว่า โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง แห่งที่ 4 เพื่อเชื่อมโยงโครงข่ายการคมนาคมระหว่างประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐประชาชนจีน (ตอนใต้) ได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายโดยเฉพาะพื้นที่ที่ศึกษา คือ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านดอนมหาวัน ตำบลเวียง บ้านปากอิงใต้ ตำบลศรีดอนชัย และบ้านใหม่ธาตุทอง ตำบลสถาน ซึ่งมีบริบททางสังคมที่ใกล้เคียงกัน มีวิถีชีวิตผูกพันกับแม่น้ำโขงและภาคเกษตรกรรม แบ่งระยะการเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างทางเลือกเพื่อการพัฒนาได้ 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การปรับตัวเรื่องการรับรู้ โครงการก่อสร้างสะพาน แสดงให้เห็นถึงเงื่อนไขที่สำคัญของการรับรู้ถึงการดำเนินการของโครงการ โดยประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ รับรู้การดำเนินการจากผู้นำชุมชน จากการประชุม เพื่อนบ้าน และสื่อ ชาวบ้านได้ปรับตัว สร้างแนวทางเพื่อสร้างทางเลือกเพื่อการพัฒนา เรื่องที่ดิน อาชีพ ที่เป็นปัจจัยการผลิต

ระยะ ที่ 2 การปรับตัวเมื่อได้รับผลกระทบ เมื่อเข้าสู่การดำเนินโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 4 มีทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยผลกระทบทางด้านบวกจากการศึกษาพบว่า ภายใต้การดำเนินการดังกล่าวส่งผลทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน ในทางด้านลบพบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินภายในชุมชน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพของประชาชน ชาวบ้านจึงปรับตัวเพื่อการดำรงชีพ กับหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ระยะที่ 3 การปรับตัว เพื่อเคลื่อนไหวทางสังคม เมื่อการดำเนินการก่อสร้างสะพานข้ามเป็นรูปธรรม นำไปสู่การปรับตัวของประชาชนในชุมชนพื้นที่ให้ เกิดการพัฒนาทางเลือกด้านอาชีพและสภาพแวดล้อม

ระยะที่ 4 สร้างทางเลือกการพัฒนา เมื่อการเปลี่ยนแปลงไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายในรัฐ การสร้างทางเลือกเพื่อพัฒนานั้นจะต้องใช้อำนาจของรัฐเพื่อสร้าง รูปแบบการสร้างพลังชุมชนกับการเผชิญความเปลี่ยนแปลงที่มาจากนอกรัฐ ด้วยการทำงานแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีการขับเคลื่อนการพัฒนา

คำสำคัญ: การปรับตัว/สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 4/ทางเลือกการพัฒนา

Dissertation Title	The Adaptation of MeKong Community for Alternative Development: A Case Study of Areas Surrounding a Bridge Across the Mekong River at the 4th Project (Chiang Khong-Houayxay) Chiang Khong District Chiang Rai Province
Author	Weeratham Phunjakun
Degree	Doctor of Philosophy (Social Science)
Advisor	Dr. Pollavat Praphattong
Co-Advisor	Prof. Dr. Supang Chuntavanit

ABSTRACT

This study examined The Adaptation of MeKong Community for Alternative Development: A Case Study of Areas Surrounding a Bridge Across the Mekong River at the 4th Project (Chiang Khong-Houayxay) Chiang Khong District Chiang Rai Province. The primary objective of this study was to examine the communities' histories, physical contexts, situations, perception, as well as impacts of development on the communities and their resulting needs for adjustment. In this qualitative study, data were collected by means of documentary compilation, participatory observation, in-depth interviews and participatory action research, in an attempt to enable the communities to create alternatives in response to both current and future changes.

The research showed a number of impacts that the construction of the Fourth Mekong Friendship Bridge as part of the transportation network connecting Thailand to Lao PDR and southern China had on the communities studied. These affected communities, namely, Don Mahawan village in Wiang subdistrict, Pak Ing Tai village in Sri Don Chai subdistrict and Mai That Thong village in Sathan subdistrict, shared similar social contexts, and the majority of their inhabitants' agricultural

ways of life were closely related to and dependent on the Mekong river. The development-related, alternative-creating changes affecting these communities could be divided into four principal stages.

Stage One involved perception-oriented adaptation. The construction of the bridge was an important condition for the communities' perception of the project. The project-related information was conveyed to most community members by the leader of each community through meetings, by neighbours and by the media, making it possible for the locals to adjust themselves and create developmental alternatives with regard to land use and careers, which were main production factors.

Stage Two involved adaptation to impacts. The Fourth Mekong Friendship Bridge had both positive and negative impacts on the communities. Based on this study, expansion of the communities' economy was identified as a significant positive impact. In contrast, change of land ownership within the communities resulted in career changes amongst the locals, who needed to adjust themselves to negotiate with state agencies and local administrative organisations.

Stage Three involved social adaptation. The progress of the bridge's construction led the communities' members to create alternative means of occupational and environmental development.

Stage Four involved creation of developmental alternatives. As the changes had not been induced by a state mechanism, creation of developmental alternatives depended on the use of the state's authority to strengthen the communities' power to cope with changes caused by non-state mechanisms. To propel local development, participatory collaboration between the communities' members and local administrative organisations was essential.

Keywords: Adaptation/Fourth Mekong Friendship Bridge/Developmental alternatives